

Sprawy lokalne podejmowane przez posłów z okręgu Rzeszów na forum Sejmu Ustawodawczego w latach 1919–1920¹

Otrzymano:

19.09.2020

Przyjęto do druku:

18.01.2021

Opublikowano:

Luty 2021

Abstrakt: Posłowie w Drugiej Rzeczypospolitej odgrywali pierwszoplanowe role w życiu publicznym i społeczno-gospodarczym. Sejm Ustawodawczy podłożył podwaliny pod budowę ustroju niepodległego państwa polskiego. Parlamentarzyści zabierając głos na forum parlamentu, nie tylko ustosunkowywali się do bieżących spraw politycznych czy gospodarczych, ale także niejednokrotnie podejmowali problemy dotyczące regionów, z których się wywodzili. W ten sposób stawali się reprezentantami wyborców i ich interesów.

Słowa kluczowe: okręg rzeszowsko-strzyżowski, Rzeszów, Sejm Ustawodawczy, posłowie, wnioski, interpelacje.

WPROWADZENIE — SYTUACJA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA RZESZOWA PO I WOJNIE ŚWIATOWEJ

Rzeszów w czasie I wojny światowej poniósł duże straty ludzkie. Według ostatecznego rachunku, ludność miasta spadła o 200 w porównaniu do roku 1914. W mieście zostało zniszczonych wiele budynków mieszkalnych (około 60) i infrastruktura, zwłaszcza kolejowa². W wyniku działań wojennych ucierpiały też elektrownie, przez co miasto miało ciągłe problemy z dostawą prądu³. Zdewastowane zostały szkoły, nie konserwowane przez okres wojny. Duże szkody poniosła zieleń miejska, dewastacji uległy ławki w mieście i ogrodzie miejskim. Wojna w 1914 roku nie tylko przerwała rozwój ekonomiczny miasta i powiatu rzeszowskiego, ale również zniszczyła podstawy jego funkcjonowania, gdyż rząd był zmuszony znaczną część bydła, trzody

1 Grant Wydziałowy IH-09/2019/MN, tytuł grantu: Działalność posłów z zachodniej części województwa lwowskiego na forum parlamentów II Rzeczypospolitej.

2 W trakcie bombardowań i wycofywania wojsk rosyjskich zniszczony został główny dworzec kolejowy i ten na Staroniwie. Wyszadzono również mosty m.in. na Wisłoku zob. J. Petrus, *Stosunki gospodarcze*, [w:] *Dzieje Rzeszowa*, t. 3: *Rzeszów w okresie międzywojennym i okupacji (1918–1944)*, red. F. Kiryk, Rzeszów 2001, s. 53.

3 *Kalendarium spraw miejskich*, „Głos Rzeszowski” 1918, nr 16, s. 1.

i koni wykupić dla celów wojskowych⁴. Po wojnie zmniejszył się eksport, jak i rynek zbytu. Według szacunków w Rzeszowie przed odzyskaniem niepodległości zamieszkiwało 24 tys. osób⁵.

SYTUACJA POLITYCZNA W RZESZOWIE PRZED WYBORAMI PARLAMENTARNYMI

Pod koniec I wojny światowej w społeczeństwie polskim ożywiły się nastroje niepodległościowe. 7 października 1918 roku Rada Regencyjna wydała manifest do narodu, proklamując niepodległość państwa polskiego. Postanowiła powołać wkrótce rząd, którego celem było opracowanie ordynacji wyborczej⁶. W odpowiedzi na wydanie deklaracji Magistrat królewskiego wolnego miasta Rzeszowa postanowił odbyć po uroczystym nabożeństwie posiedzenie Rady Miejskiej w dniu 12 października 1918 roku. Wszystkich mieszkańców Rzeszowa wezwano do zmanifestowania swoich uczuć patriotycznych⁷. Rolę gospodarza wobec przyszłego przedstawicielstwa polskiego przyjął na siebie Organizacja Obrony Narodowej, która w końcu października 1918 roku podporządkowała się Polskiej Komisji Likwidacyjnej. Od tego czasu wydarzenia polityczne potoczyły się bardzo szybko. 11 listopada Rada Regencyjna przekazała władzę wojskową Józefowi Piłsudskiemu, a 14 listopada — pełnił władzy. 17 listopada Piłsudski powołał rząd Jędrzeja Moraczewskiego, a 22 listopada wydał dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej. 28 listopada 1918 roku rząd wydał dwa dekrety. Jeden dotyczył ordynacji wyborczej, zaś drugi ustalał, że wybory do Sejmu Ustawodawczego zostaną przeprowadzone 26 stycznia 1919 roku⁸.

4 J. Petrus, *Stosunki gospodarcze*, [w:] *Dzieje Rzeszowa...*, dz. cyt., s. 53–54.

5 Szerzej na temat sytuacji politycznej i społeczno-gospodarczej Rzeszowa w okresie międzywojennym: J. Czopek, *Rzeszowska prasa lokalna w pierwszych latach II Rzeczypospolitej (1918–1924)*, „*Studia Medioznawcze*” 2019, t. 20, nr 4 (79), s. 342–354; J. Majka, *Garnizon Rzeszów 1918–1939*, Rzeszów 2005, s. 35–78; B. Kaczmar, *Rzeszów miastem COP*, Rzeszów 2000, s. 15–67; J. Kujawa, *Rzeszów między wojnami. Opowieść o życiu miasta 1918–1939*, Rzeszów 2016, s. 5–126; A. Uljasz, *Wybory brzeskie w Rzeszowie i powiecie rzeszowskim. Odezwa z 1930 r.*, „*Przegląd Nauk Historycznych*” 2010, R. IX, nr 1, s. 215–222; H. Kotarski, K. Malicki, *Stolica Podkarpacia. Wczoraj i dziś. Studium socjologiczne społecznych aspektów przemian w Rzeszowie w latach 1989–2009*, Rzeszów 2013, s. 13–15; W. Bonusiak, *Życie polityczne Rzeszowa w 20-lecie międzywojennym*, [w:] *Z przeszłości Rzeszowa. Materiały z konferencji naukowej w 640 lecie lokacji miasta zorganizowanej przez Muzeum Okręgowe w dniach 12–13.X.1994*, red. M. Jarosińska, Rzeszów 1995, s. 173–188; K. Szela, *Wybory do Sejmu i Senatu w Rzeszowie i powiecie rzeszowskim w latach dwudziestych*, [w:] *Z przeszłości Rzeszowa*, red. M. Jarosińska, t. 3, Rzeszów 1998, s. 27–56; Tenże, *Wybory samorządowe w Rzeszowie w okresie międzywojennym*, [w:] *Z przeszłości Rzeszowa*, red. J. Majka, t. 2, Rzeszów 1997, s. 75–102.

6 Z.J. Winnicki, *Rada Regencyjna Królestwa Polskiego i jej organy (1917–1918)*, Wrocław 2017, s. 55–57.

7 „Głos Rzeszowski” informował, że mieszkańcy Rzeszowa z tej okazji udekorowali swoje domy i mieszkania, zob. *Kronika*, „Głos Rzeszowski” 1918, nr 41, s. 1.

8 J. Goclon, *Rząd Jędrzeja Moraczewskiego 17 XI 1918–16 I 1919 r. (struktura, funkcjonowanie, dekrety)*, „*Przegląd Nauk Historycznych*” 2009, R. VIII, nr 2, s. 109.

Jak na tle sytuacji w kraju przedstawiało się życie polityczne w Rzeszowie? Każde większe ugrupowanie, działające na terenie miasta i powiatu rzeszowskiego, w wyborach liczyło na swe dawne sympatie i wpływy u swoich zwolenników. Z ugrupowań prawicowych licznych sympatyków miał Związek Ludowo-Narodowy, a lewicowych głównie Polska Partia Socjalistyczna. Właśnie przedstawiciele tej partii pod koniec grudnia 1918 roku wybrano do Rady Miasta Rzeszowa jako reprezentantów tak zwanej IV kurii, a więc osób niepłacących bezpośrednich podatków, przez to pozbawionych prawa głosu w wyborach samorządowych⁹. Poza Rzeszowem na poparcie polityczne zwłaszcza we wsiach powiatu rzeszowskiego mógł liczyć klub Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”, dla którego Galicja stanowiła główne zaplecze polityczne.

WYBORY DO SEJMU USTAWODAWCZEGO

26 stycznia 1919 roku odbyły się wybory do Sejmu Ustawodawczego jedynie na terenach dawnego Królestwa Polskiego (za wyjątkiem północno-wschodniej części — Suwałki, Biała Podlaska, Białystok — znajdujących się pod okupacją niemiecką) i zachodniej części Galicji¹⁰. Kampania wyborcza odbywała się z jednej strony w atmosferze radości, wynikającej z odzyskania niepodległości, z drugiej — w warunkach nabrzmiałych konfliktów społecznych¹¹. Większość społeczeństwa ze zwołaniem parlamentu łączyła spore nadzieje. Chłopi oczekiwali, że otrzymają ziemię. Zubożała w wyniku wojny ludność miasta liczyła na poprawę swojej sytuacji. Bezrobotni pragnęli pracy, a robotnicy spodziewali się nie tylko zmiany warunków pracy, ale także wzrostu zarobków. Żadne z ugrupowań politycznych nie negowało konieczności dokonania daleko idących reform, zwłaszcza tych dotyczących życia społeczno-gospodarczego. Wybory do Sejmu z powodu trwających konfliktów zbrojnych nie odbyły się we wschodniej części Galicji¹². Warto dodać, że zgodnie z dekretem o wyborach do Sejmu Ustawodawczego z 28 listopada 1919 roku wobec niemożności przeprowadzenia w 13 okręgach w Galicji Wschodniej, w skład Sejmu weszło 28 deputowanych byłej izby poselskiej austriackiej Rady Państwa¹³. Zgodnie z ordynacją wyborczą wybory miały być powszechne, równe, tajne, bezpośrednie i proporcjonalne. Czynne i bierne prawo wyborcze przysługiwało każdemu obywatelowi, który ukończył 21 lat i mieszkał na terenie danego obwodu wyborczego przynajmniej na dzień przed ogłoszeniem wyborów. Czynnego prawa wyborczego zostali

9 K. Szela, *Wybory samorządowe...*, dz. cyt., s.78–79.

10 Wybory nie odbyły się na Śląsku Cieszyńskim, ponieważ 23 stycznia 1919 r. wojska czechosłowackie zaatakowały sporny teren, szerzej na temat wojny zob. K. Nowak, *Lata 1918–1920*, [w:] *Śląsk Cieszyński w latach 1918–1945*, red. K. Nowak, Cieszyn 2015, s. 15–66.

11 A. Ajnenkiel, *Parlamentaryzm II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1975, s. 115.

12 1 listopada 1918 r. wybuchła wojna polsko-ukraińska. Działanie zbrojne trwały do 16 lipca 1919 r.

13 Podobna sytuacja miała miejsce w Wielkopolsce. Do czasu przeprowadzenia tam wyborów 1 czerwca 1919 r. i na Pomorzu Gdańskim — 2 maja 1920 r. — ziemie byłego zaboru pruskiego były reprezentowane w Sejmie Ustawodawczym przez 16 posłów z niemieckiego Reichstagu.

pozbawieni jedynie wojskowi wszystkich stopni i rodzajów broni w służbie czynnej i osoby sądownie pozbawione praw obywatelskich. Jeden mandat poselski przypadał na 50 tys. mieszkańców¹⁴.

Wyniki wyborów do Sejmu Ustawodawczego w Rzeszowie i powiecie rzeszowskim

Nazwa i numer listy	Liczba głosów			
	Ropczyce	Rzeszów	Strzyżów	okręg nr 43
PSL „Piast” — lista nr 13	19 625	28 321	18 894	51 204
Ludowcy — nr 11	267	689	7009	7965
Polski Związek Katolicko-Ludowy — lista nr 8	3179	2312	1526	7017
Narodowa Demokracja — lista nr 9	910	1734	431	3075
Listy nr 6 i 12	108	784	41	933
PPSD — lista nr 7	2044	5135	527	7706
Syjonіści — lista nr 10	1705	3569	1077	6351
PSL (niezależna grupa) — lista nr 3	107	4496	7	4610
Niezależni ludowcy Świerad — lista nr 4	1	–	4668	4669
Listy luźne — listy nr 1, 2, 5, 14	92	1044	49	1185

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: L. Krzywicki, *Statystyka wyborów do Sejmu Ustawodawczego*, „Miesięcznik Statystyczny”, t. 2, Warszawa 1920, s. 70.

Rzeszów należał do 43 okręgu, w skład którego wchodziły jeszcze Ropczyce i Strzyżów. W okręgu rzeszowsko-strzyżowskim wybierano 6 posłów. Kampania wyborcza na tym terenie ograniczyła się głównie do haseł wyborczych, okólników i instrukcji przy oddawaniu głosów, zamieszczanych na łamach lokalnej prasy¹⁵. W organizację wyborów zaangażowały się instytucje rządowe i samorządowe. Magistrat Rzeszowa wydał zarządzenie nakazujące zamknięcie wszystkich szynków, restauracji i cukierni w dniach 25 i 26 stycznia 1919 roku¹⁶. Wybory w Rzeszowie odbyły się w siedmiu biurach wyborczych od godziny 8 rano do 10 wieczorem. W okręgu rzeszowsko-strzyżowskim zgłoszono w sumie 10 list wyborczych.

W okręgu 43 głosowało 95 341 osób. W samym Rzeszowie uprawnionych do głosowania było około 8400 wyborców. Do urn poszło 3619 rzeszowian¹⁷. Frekwencja

14 „Dziennik Praw Państwa Polskiego” 1919, poz. 46, nr 18, s. 109–111.

15 W Rzeszowie w okresie agitacji wyborczej wydawano także ulotki wyborcze, w których zachęcano do oddawania głosów na konkretnego kandydata, np. Eugeniusza Malisza — inżyniera i dyrektora zakładów przemysłowych w Krakowie, Archiwum Państwowe w Rzeszowie, Okręgowa Komisja Wyborcza w Rzeszowie, sygn. 4, k. 17–19.

16 Od wieczora 24 stycznia do rana 27 stycznia 1919 r. nie wolno było sprzedawać żadnych napojów alkoholowych, zob. „Głos Rzeszowski” 1919, nr 4, s. 2.

17 „Ziemia Rzeszowska” 1922, nr 22, s. 2.

wynosiła niewiele powyżej 43% i była znacznie mniejsza od ogólnokrajowej¹⁸. W okręgu 43 najwięcej głosów otrzymała lista Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast” — 51 204 głosów. W rezultacie do Sejmu dostali się wszyscy kandydaci ugrupowania: Henryk Skrzypek, Tomasz Dyło, Antoni Szmigiel, Andrzej Pluta, Jan Babicz i Tomasz Świerad¹⁹. W samym Rzeszowie najwięcej głosów otrzymali socjaliści — 1282. Wzrost wpływów PPS zanotowała dzięki chwytliwym hasłom o charakterze rewindykacyjnym. Głosy na tak zwane partie robotnicze uległy znacznemu rozbiciu, na skutek wystawienia obok listy socjalistów jeszcze trzech innych list Eugeniusza Malisza, Wilusza i Tomaszewskiego²⁰. Drugie miejsce zajęła endecja, zdobywając 1095 głosów. Słaby wynik w powiecie rzeszowskim zanotowała lista żydowska (syjonistyczna)²¹. W wyniku wyborów w całym kraju wybrano w sumie 291 posłów (220 w byłym Królestwie Polskim, 69 z Galicji Zachodniej oraz 28 z tytułu piastowania mandatów do parlamentów zaborczych)²².

Z biogramów posłów wybranych do Sejmu Ustawodawczego, nie tylko tych z 43 okręgu, wynika, że zdecydowana większość z nich była bardzo aktywna w lokalnym życiu społecznym. Wielu z nich deklarowało przynależność do licznych organizacji i związków rolniczych, kas pożyczkowych, spółdzielni, spółek producenckich. Spora grupa posłów związana była z Towarzystwem Gimnastycznym „Sokół”, nie brak było też aktywnych działaczy politycznych, byłych i ówczesnych włodarzy gmin. Część z nich legitymowała się stażem parlamentarnym — czy to w Sejmie Krajowym, czy też w Radzie Państwa. W oficjalnych życiorysach chętnie chwalono się zarówno służbą

18 Frekwencja w skali kraju wynosiła ponad 70%. W niektórych okręgach przekraczała nawet 90%.

19 Henryk Skrzypek — rolnik, urodzony w 1875 r. (powiat rzeszowski), wójt w Świlczy, prezes kółka rolniczego i Rady Szkolnej; Tomasz Dyło — rolnik, urodzony w 1871 r. w Borku Wielkim (powiat ropczycki), były poseł do parlamentu austriackiego, prezes kółka rolniczego; Antoni Szmigiel — rolnik, urodzony w 1889 r. w Rzeszowie, ukończył prawo na uniwersytecie w Krakowie, członek kółek rolniczych, Towarzystwa Szkoły Ludowej i Składnicy Towarowej w Rzeszowie; Andrzej Pluta — rolnik, urodzony w 1869 r. w Szklarach (powiat rzeszowski), ukończył 2 klasy gimnazjalne w Rzeszowie, członek Rady gminnej i Rady powiatowej, prezes kółka rolniczego; Jan Babicz — rolnik, urodzony w 1869 r. w Niedźwiadzie (powiat ropczycki), były członek Zarządu Głównego Towarzystwa Kółek Rolniczych, od 1900 r. członek Wydziału Rady Naczelnej Stronnictwa Ludowego, później (1903–1908) członek Rady Naczelnej Polskiego Stronnictwa Ludowego, wiceprezes Rady Naczelnej „Piast”; Tomasz Świerad — rolnik, urodzony w 1863 r. w Wojaszówce (powiat strzyżowski). Wszyscy posłowie z zawodu byli rolnikami, zob. T. Rzepecki, *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919 roku*, Poznań 1920, s. 204–205, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Archiwum Naukowe (dalej: MHPRL, AN), sygn. 160, 206, k. 1.

20 W opracowaniach naukowych, jak i źródłach brak jest imienia list wystawionych przez socjalistów, w tym przypadku Wilusza i Tomaszewskiego.

21 L. Krzywicki, *Statystyka wyborów do Sejmu Ustawodawczego*, „Miesięcznik Statystyczny”, t. 2, Warszawa 1920, s. 70.

22 20 stycznia 1920 r. Sejm Ustawodawczy liczył 395 posłów, a od 24 marca 1922 r. — gdy w skład parlamentu weszło 20 posłów z Wileńszczyzny, wybranych przez Sejm Litwy Środkowej — do końca kadencji zasiadło w Sejmie Ustawodawczym 432 posłów, zob. P. Tusiński, *Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1922*, Warszawa 2019, s. 27–42.

w austriackiej armii, jak i represjami doświadczonymi w okresie zaborczym. Do Sejmu po pierwszych wyborach trafiły osoby mocno zaangażowane w lokalne życie społeczne i polityczne. Niektórzy mieli już dawno za sobą szczyt kariery, dla innych miał on nadejść w niepodległej Polsce. Wybrani parlamentarzyści z okręgu rzeszowskiego mieli jak na ówczesne warunki dość pokaźne doświadczenie polityczne. Jednak należeli oni do szeregu różnych organizacji społeczno-lokalnych, dzięki czemu nie tylko stykali się z bieżącymi problemami danego regionu, ale też poznawali jego specyfikę. Polityka lokalna dla wielu posłów stała się jednym z priorytetów ich działalności w Sejmie. Pod względem wieku posłowie z okręgu rzeszowskiego stanowili połączenie rutyny i doświadczenia z młodością. Przeważali wśród nich rolnicy, godne uwagi też było posiadanie wyższego wykształcenia.

Posłowie z okręgu Rzeszów na Sejm Ustawodawczy (1919–1922)

Imię i nazwisko	Wiek	Zawód	Wykształcenie
Henryk Skrzypek	44	rolnik	Podstawowe
Tomasz Dyło	48	rolnik	Podstawowe
Antoni Szmigiel	30	rolnik	Wyższe
Andrzej Pluta	50	rolnik	2 klasy gimnazjalne
Jan Babicz	50	rolnik	Podstawowe
Tomasz Świerad	52	rolnik	Podstawowe

Źródło: *Słownik biograficzny działaczy ruchu ludowego*,
oprac. Z. Winiarski, Warszawa 1989, s. 104–105, 319, 390.

SPRAWY LOKALNE PODEJMOWANE PRZEZ POSŁÓW

Okręg rzeszowski w Sejmie Ustawodawczym reprezentowany był przez 6 parlamentarzystów z PSL „Piasta”²³. Klub w parlamencie liczył początkowo 44 posłów. Przewodniczącym partii był Wincenty Witos, który kształtował linię polityczną stronnictwa.

Miejsce i pozycja posła w życiu publicznym i możliwości jego działania wynikały w dużej mierze z roli Sejmu w życiu politycznym. W okresie demokracji parlamentarnej 1919–1926 parlament odgrywał istotną rolę w kraju, co w oczywisty sposób wynikało z układu sił. Istotnym czynnikiem wpływającym na pozycję posła była siła jego partii. PSL „Piast” w Sejmie Ustawodawczym był trzecim klubem pod względem liczebności, zaraz po Związku Ludowo-Narodowym (109 posłów) i PSL „Wyzwolenie”

23 PSL „Piast” powstało 1 lutego 1914 r. w Tarnowie w wyniku rozłamu w Polskim Stronnictwie Ludowym, do którego doszło 13 grudnia 1913 r. Ugrupowanie założyli działacze skupieni wokół tygodnika „Piast” i członkowie PSL — Zjednoczenia Niezawisłych Ludowców. Na czele partii stanął wybitny działacz ruchu ludowego — Jakub Bojko (1857–1943), którego na krótki czas zastąpił Jan Sadlak (1875–1947); zob. A. Garlicki, *Powstanie Polskiego Stronnictwa Ludowego-Piast 1913–1914*, Warszawa 1966, s. 151–154.

(58 posłów)²⁴. PSL „Piast” w parlamencie starał się reprezentować interesy wsi i chłopów. Stronnictwo opowiadało się za demokracją parlamentarną, a jednym z głównym założeniem programowym partii stało się: utrwalenie i umocnienie odzyskanej niepodległości²⁵. Program gospodarczy PSL „Piast” głosił konieczność reformy rolnej za odszkodowaniem i tworzenie dużych gospodarstw chłopskich. Parcelacja miała zwiększyć liczbę rolników posiadających własny warsztat pracy. Równocześnie zalecano upaństwowienie lasów, z wyjątkiem należących do chłopów oraz regulację serwitutów, czy meliorację przy wydatnej pomocy państwa²⁶. Kierownictwo partii, wywodzące się z galicyjskiego ruchu ludowego, dużą wagę przywiązywało zwłaszcza do kultury chłopów. W dokumentach partii kultura chłopska zajmowała znaczną pozycję. Stronnictwo zobowiązało się do ochrony i rozwoju kultury chłopskiej — poprzez tworzenie instytucji kulturalno-oświatowych (uniwersytetów ludowych, domów ludowych, kółek rolniczych itp.)²⁷. PSL „Piast” eksponowało również potrzebę podniesienia kultury rolnej.

Generalnie rzecz ujmując, ruch ludowy w dziejach II RP (zwłaszcza do 1926 roku) stanowił istotną siłę w życiu politycznym ówczesnego państwa. Ludowcy nie tylko z „Piasta” konsekwentnie wspierali i uczestniczyli w działaniach, które kształtowały terytorium państwa (powstania, plebiscyty), a także jego różne inicjatywy takie jak: reformy rolne, rozwój oświaty, kultury i samorządności. Ruch ludowy w pierwszych latach niepodległości umocnił swoją pozycję na wsi, odgrywając kluczową rolę w samorządzie terytorialnym i kształtował w środowisku wiejskim autentyczne życie społeczne²⁸.

Warto zaznaczyć, że mandat poselski stwarzał możliwość dużego udziału posła w życiu publicznym kraju. Parlamentarzysta nie tylko zyskiwał szansę na wyartykułowanie własnych poglądów politycznych i otrzymywał stosunkowo wysoką dietę, ale również osiągał wysoki prestiż społeczny i zdobywał możliwość szerokiego działania na rzecz swoich wyborców²⁹. Otrzymany przez posła mandat poselski odmieniał go, w pewnym sensie nobilitował, gdyż stanowił awans społeczny. Tym samym w przekonaniu własnego środowiska politycznego stawał się bardziej wartościowy i wtałmniczony w mechanizmy w sztuki rządzenia. Wybrany poseł mógł załatwić wiele spraw, rozwiązywać trudne problemy i promować liczne inicjatywy, ważne nie tylko z perspektywy kraju, ale też danego regionu. Piastowanie mandatu wiązało się także

24 PSL „Piast” w lipcu 1922 r. liczył 96 posłów i był największym ugrupowaniem w Sejmie Ustawodawczym.

25 Szerzej na temat myśli politycznej PSL „Piast”; zob. M. Wichmanowski, *Myśl polityczna Polskiego Stronnictwa Ludowego Piast 1913/1914–1931*, Lublin 2017.

26 *Program Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast”*, [w:] *Programy partii i stronnictw politycznych w Polsce w latach 1918–1939*, wybór i oprac. E. Orlof, A. Pasterna, Rzeszów 1993, s. 214–215.

27 Tamże, s. 215–216.

28 J. Gmitruk, *Byliśmy, jesteście, będziemy. O Ruchu ludowym w Polsce*, Warszawa 2012, s. 10.

29 Z. Zaporowski, *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Działalność posłów, parlamentarne koncepcje Józefa Piłsudskiego, mniejszości narodowe*, Lublin 1992, s. 47.

z gratyfikacją finansową. Utrata mandatu poselskiego dla wielu posłów mogła okazać się katastrofą, dlatego na różne sposoby starali się działać na forum parlamentu. Przed analizą działania parlamentarzystów z okręgu rzeszowsko-strzyżowskiego warto zwrócić uwagę na rolę Sejmu Ustawodawczego. Parlament działał w niezwykle trudnych warunkach, wynikających nie tylko z faktu kształtowania granic, walk o niepodległość, ale również ze scalenia trzech zaborów i czterech różnych systemów prawnych³⁰. Warto zauważyć, że unifikowano ludność o różnej mentalności oraz różne systemy polityczne, oświatowe, administracyjne i społeczno-gospodarcze.

Posłowie nie mieli, co prawda, doświadczenia parlamentarnego, wynikającego z faktu zasiadania w parlamencie zaborczym, jednak dzięki pracy w lokalnych organizacjach czy stowarzyszeniach, dobrze znali problemy i potrzeby miejscowej społeczności. Analizując skład osobowy Sejmu Ustawodawczego, można stwierdzić, że większość parlamentarzystów dopiero po otrzymaniu mandatu poselskiego zdobywała swoje doświadczenie zarówno parlamentarne, jak i polityczne. W trakcie debat parlamentarnych posłowie nabierali charyzmy politycznej. Praca parlamentarzysty nie tylko ograniczała się do zabierania głosu na mównicy sejmowej, ale również do udziału w komisjach sejmowych³¹.

Zestawienie udziału posłów z okręgu rzeszowsko-strzyżowskiego w komisjach sejmowych w latach 1919–1922

Imię i nazwisko posła	Komisje
Antoni Szmigiel	Inwalidzka, Komunikacyjna
Andrzej Pluta	Oświatowa, Przemysłowo-Handlowa
Henryk Skrzypek	Administracyjna, Prawnicza
Jan Babicz	Robót Publicznych
Tomasz Dyło	Wodna
Tomasz Świerad ³²	Zdrowia Publicznego

Źródło: Komisje Sejmu Ustawodawczego..., dz. cyt., s. 31–33, 38–40;
T. Rzepecki, *Sejm Rzeczypospolitej...*, dz. cyt., s. 272–273, 276–279.

³⁰ Andrzej Ajnenkiel oceniając Sejm Ustawodawczy, wyróżnił jego osiągnięcia: uchwalenie konstytucji marcowej 1921, podjęcie uchwały rolnej z 10 lipca 1919 r., organizacja aparatu państwowego, podjęcie sprawy odbudowy kraju i uchwalenie grupy ustaw socjalnych, zob. A. Ajnenkiel, *Historia sejm polskiego*, t. 2, cz. 2. *II Rzeczpospolita*, Warszawa 1989, s. 43–45.

³¹ W Sejmie Ustawodawczym istniały następujące komisje: administracyjna, aprowizacyjna, demobilizacyjna, inwalidzka, komunikacyjna, konstytucyjna, likwidacyjna, miejska, do spraw morskich, ochrony pracy, odbudowy kraju, opieki społecznej, oświatowa, petycyjna, prawnicza, przemysłowo-handlowa, regulaminowa i nietykalności poselskiej, robót publicznych, rolna, skarbowo-budżetowa, spółdzielcza, wodna, wojskowa, spraw zagranicznych, zdrowia publicznego, do spraw żydowskich, opałowa, do badania więzień i obozów koncentracyjnych, kontroli długów państwowych, reorganizacji urzędów państwowych, Komisje Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 15 grudnia 1920 r., druk nr 2390, s. 1–30.

³² Tomasz Świerad zmarł w trakcie kadencji (2 października 1920 r.).

Można zadać pytanie: Jaką rolę pełniły komisje w Sejmie Ustawodawczym? Zgodnie z przyjętą terminologią komisja to „organ parlamentu powołany do rozpatrywania i przygotowywania konkretnych spraw stanowiących przedmiot prac parlamentu, wyrażania opinii w sprawach skierowanych do niego przez parlament oraz do sprawowania kontroli nad wprowadzeniem w życie i wykonywaniem ustaw i uchwał parlamentu”³³. Podana definicja w pełni opisuje charakter i rolę spełnianą przez komisje parlamentarne.

Posłowie poza udziałem w komisjach, swoją aktywność na forum parlamentu mogli przedstawiać za pomocą składanych interpelacji i wniosków poselskich. Kwestie w nich podejmowane nie odnosiły się jedynie do bieżących problemów państwa, ale również do spraw lokalnych, często przyziemnych, lecz istotnych z perspektywy regionu i ich mieszkańców. Parlamentarzyści z okręgu rzeszowsko-strzyżowskiego niejednokrotnie składali interpelacje dotyczące kwestii regionalnych związanych głównie z życiem społeczno-gospodarczym. Andrzej Pluta, Henryk Skrzypek, Antoni Szmigiel złożyli interpelacje w sprawie lichwiarskiego handlu ziemią i niszczycielskiej gospodarki leśnej prowadzonej przez Aschera Sibera w Błażowej³⁴. Posłowie (A. Pluta, A. Szmigiel, J. Babicz) kilkakrotnie interpelowali w sprawie nadużyć kolejowych i opóźnień pociągów. W jednej z nich podkreślali słaby stan techniczny i wyposażenie wagonów, w których brakowało okien i tak dalej³⁵. Podnosili wiele spraw indywidualnych, najczęściej krzywd chłopskich. Kilka interpelacji adresowanych było także do Ministra Spraw Wojskowych, w których poruszano między innymi nadużycia w armii czy niedostateczną opiekę nad żołnierzami. Interpelacje dotyczyły głównie byłych terenów Galicji Zachodniej³⁶. Parlamentarzyści protestowali także przeciwko rabunkowej gospodarce rolnej i leśnej. Znaczny procent interpelacji odnosił się do nadużyć urzędników i szkód przez nich wyrządzonych.

Posłowie w Sejmie Ustawodawczym złożyli kilka wniosków. 12 czerwca 1919 roku A. Pluta wraz z Tomaszem Dąbalem złożyli wniosek o wypłacenie odszkodowań lub zaliczek przez Ministerstwo Kolei Żelaznych mieszkańcom gminy Szklary i Sobowa, którzy w wyniku pożaru stracili domy. Podpisało go 28 posłów — poza posłami PSL „Piast”, także przedstawiciele PSL „Lewicy”, Stronnictwa Katolicko-Ludowego i Narodowego Zjednoczenia-Ludowego³⁷. Na forum parlamentu aktywny był zwłaszcza A. Pluta, który 14 czerwca 1919 roku we wniosku postulował o zmianę granic między powiatami Rzeszów-Przeworsk w taki sposób, aby miasto Jawornik i przedmieście Hadle Szklarskie zostały wydzielone z powiatu rzeszowskiego i wcielone do

33 M. Masternak-Kubiak, *Komisja parlamentarna*, [w:] *Słownik wiedzy o Sejmie*, red. A. Preisner, Warszawa 1995, s. 39.

34 Archiwum Akt Nowych, Prezydium Rady Ministrów, sygn. 8345/19, k. 5.

35 Tamże, sygn. 9770/19, k. 4.

36 Kilka interpelacji składanych przez posłów odnosiła się do sytuacji panującej w Rzeszowie i Ropczycach.

37 Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Archiwum Naukowe (dalej: MHPRL, AN), sygn. 6538, k. 1.

powiatu przeworskiego. A. Pluta na forum parlamentu zabiegał o budowę linii kolejowych w Rozwadowie, Rzeszowie, Dynowie i Brzozowie i przebudowę linii wąskotorowej w Przeworsku i Dynowie. Projektodawca podkreślał, że taka inwestycja z jednej strony przyniesie zatrudnienie ludziom, a z drugiej — przyczyni się do gospodarczego podźwignięcia kraju, zrujnowanego skutkami wojny³⁸.

W innym wniosku J. Babicz i T. Dyło apelowali o natychmiastową budowę sieci telegraficznej i telefonicznej w Ropczynach, Łączkach, Wielopolu i Brzezinach³⁹. J. Babicz i T. Dyło zabiegali także o natychmiastową regulację rzeki Wielopole w powiecie ropczyckim. W czerwcu 1919 r. postulowali, by rząd przystąpił do dokończenia budowy mostu na rzece Wisłoce pod Dębicą w powiecie ropczyckim. 29 lipca 1919 roku H. Skrzypek i A. Pluta złożyli w Sejmie wniosek o budowę gimnazjum w Rzeszowie. Posłowie podkreślali, że w budynek ówczesnego gimnazjum nie zapewnia bezpieczeństwa i standardów higieny dla uczącej się tam młodzieży i nauczycieli⁴⁰. Parlamentarzyści składając wnioski poselskie, najczęściej zdobywali kolegów partyjnych z PSL „Piast”. Kilkakrotnie wnioski podpisywali im posłowie PSL „Lewicy”, rzadziej Stronnictwa Katolicko-Ludowego i Narodowego Zjednoczenia-Ludowego.

Działalność parlamentarna posłów z okręgu rzeszowsko-strzyżowskiego w Sejmie Ustawodawczym

Imię i nazwisko posła	Liczba interpelacji	Liczba wniosków
Antoni Szmigiel	10	2
Andrzej Pluta	31	6
Henryk Skrzypek	4	2
Jan Babicz	15	1
Tomasz Dyło	13	2
Tomasz Świerad	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań
i druków sejmowych z lat 1919–1922.

Ze wszystkich parlamentarzystów największą aktywność wykazywał A. Pluta, który często zabiegał o los pokrzywdzonych chłopów i sprawy mieszkańców przede wszystkim powiatu przeworskiego, z którego pochodził. Warto jednak pamiętać, że ilość składanych interpelacji i wniosków poselskich zależała od wielu czynników i nie była jedynym kryterium, obrazującym aktywność danego parlamentarzysty w Sejmie. Teoretycznie jeśli poseł należał do największego i liczącego się klubu parlamentarnego, miał większe możliwości działania. Im mniejsze ugrupowanie polityczne, tym aktywność poszczególnych posłów była skromniejsza. Jednak czynniki te nie zawsze

³⁸ Druk Sejmu Ustawodawczego 1919, nr 61, s. 1.

³⁹ MHPRL, AN, sygn. 6165, k. 1.

⁴⁰ Tamże, sygn. 6052, k. 1.

decydowały o aktywności posłów w parlamencie. Duży wpływ na działalność parlamentarzysty miało jego wyrobienie polityczne. Posłowie z okręgu rzeszowsko-strzyżowskiego pomimo tego, że nie mieli doświadczenia parlamentarnego, wykazywali się w Sejmie Ustawodawczym znaczną aktywnością. Analizując składane przez nich interpelacje i wnioski poselskie, można powiedzieć, że sprawy lokalnej społeczności były dla nich niezwykle ważne. Warto zadać pytanie: Dlaczego posłowie w parlamencie zabiegali o sprawy lokalne, niekiedy bardzo przyziemne? Po pierwsze, wywodzili się z terenów, które dobrze znają, dzięki czemu wiedzieli, z jakimi problemami zmagają się tamtejsi mieszkańcy. Po drugie, parlament starali się wykorzystywać do pracy dla dobra miejscowej społeczności, z którą czuli się mocno związani.

WNIOSKI KOŃCOWE

Podsumowując, należy stwierdzić, że działalność parlamentarzystów w Sejmie Ustawodawczym (A. Szmiągła, A. Pluty, H. Skrzypka, J. Babicza, T. Dyło, T. Świerada) z okręgu rzeszowskiego przypadła na okres budowy państwowości polskiej po okresie zaborów. Posłom przyszło pracować w niezwykle trudnych warunkach. Jednym z największych wyzwań, przed jakimi stanęły elity polityczne w kraju, było dokonanie ponownego zjednoczenia Polski, połączenia w jedną całość. W pierwszych latach niepodległości państwo polskie poza wyzwaniem politycznym, znalazło się w potrzebie pokonania licznych problemów gospodarczych. Każda dziedzina życia wymagała nowych i natychmiastowych regulacji, a społeczeństwo oczekiwało od władz państwowych nie tylko uporządkowania sytuacji kraju, ale zwłaszcza poprawienia sytuacji ekonomicznej w kraju, łagodzącej napięcia społeczne. Jak na tym tle przedstawiła się praca i pozycja posłów z okręgu rzeszowskiego w Sejmie Ustawodawczym?

Wspominani posłowie zapisali się w historii polskiego parlamentaryzmu jako działacze bezkompromisowi, mający niekiedy odmienne stanowisko i pogląd w danej sprawie. Byli działaczami o rozmaitych temperamentach i charakterach. Łączyło ich jednak przekonanie, że Rzeczpospolita jest wartością najwyższą. Uzyskanie przez nich mandatu poselskiego było ukoronowaniem ich wieloletniej pracy dla dobra lokalnej społeczności oraz walki o niepodległą Polskę. W Sejmie Ustawodawczym należeli oni do grupy posłów, wykazujących się wysoką aktywnością. Interesowały ich wszystkie kwestie poruszane w izbie, zwłaszcza te dotyczące charakteru ustroju i gospodarki. Bliskie były im sprawy najbiedniejszych warstw społecznych, głównie chłopów. Biorąc pod uwagę skalę zachodzących przemian, czy to na płaszczyźnie politycznej, czy to w sferze społeczno-gospodarczej, należy docenić ich wkład i pracę dla dobra ojczyzny, w tym obywateli.

Posłowie zwłaszcza do maja 1926 roku znajdowali się w centrum zainteresowania opinii publicznej. Z jednej strony z powodu wysokiego prestiżu, jakim cieszył się parlamentarzysta, a z drugiej — z uwagi na nadzieje, jakie łączono z Sejmem, który — jak sądzono — rozwiąże problemy społeczno-gospodarcze odrodzonej Polski. Wyborcy oczekiwali od swoich przedstawicieli w parlamencie spełnienia obietnic wyborczych. Uważali, że wybierany przez nich deputowany powinien dbać w pierw-

szej kolejności o swój okręg wyborczy i zabiegać o niego we wszystkich parlamentarnych rozstrzygnięciach. Natomiast posłowie starali się wejść w rolę promotora lub lobbysty własnego okręgu wyborczego, oczekując w zamian lojalności swoich wyborców i powierzenia im — w następnej elekcji — mandatów poselskich.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Prezydium Rady Ministrów, sygn. sygn. 8345/19, sygn. 9770/19.

Archiwum Państwowe w Rzeszowie, Okręgowa Komisja Wyborcza w Rzeszowie, sygn. 4. Druk Sejmu Ustawodawczego 1919, nr 61.

Komisje Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 15 grudnia 1920 r., druk nr 2390.

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Archiwum Naukowe, sygn. 160, 206, 6052, 6165, 6538.

Zakład Historii Ruchu Ludowego, Życiorysy działaczy ludowych, sygn. Z-50.

Prasa

„Głos Rzeszowski” 1919.

„Dziennik Praw Państwa Polskiego” 1919, poz. 46, nr 18.

Opracowania

Ajnenkiel A., *Historia sejmów polskiego*, t. 2, cz. 2. *II Rzeczpospolita*, Warszawa 1978.

Ajnenkiel A., *Parlamentaryzm II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1975.

Garlicki A., *Powstanie Polskiego Stronnictwa Ludowego-Piast 1913–1914*, Warszawa 1966.

Gmitruk J., *Byliśmy, jesteście, będziemy. O Ruchu ludowym w Polsce*, Warszawa 2012.

Goclon J., *Rząd Jędrzeja Moraczewskiego 17 XI 1918 – 16 I 1919 r. (struktura, funkcjonowanie, dekrety)*, „Przegląd Nauk Historycznych” 2009, R. VIII, nr 2, s. 99–138.

Krzywicki L., *Statystyka wyborów do Sejmu Ustawodawczego*, „Miesięcznik Statystyczny”, t. 2, Warszawa 1920.

Nowak K., *Lata 1918–1920*, [w:] *Śląsk Cieszyński w latach 1918–1945*, red. K. Nowak, Cieszyn 2015, s. 16–66.

Petrus J., *Dzieje Rzeszowa*, t. 3: *Rzeszów w okresie międzywojennym i okupacji (1918–1944)*, red. F. Kiryk, Rzeszów 2001, s. 53–85.

Programy partii i stronnictw politycznych w Polsce w latach 1918–1939, wybór i oprac. E. Orlof, A. Pasterna, Rzeszów 1993.

Rzepecki T., *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919 roku*, Poznań 1920.

Słownik biograficzny działaczy ruchu ludowego, oprac. Z. Winiarski, Warszawa 1989.

Szela K., *Wybory do Sejmu i Senatu w Rzeszowie i powiecie rzeszowskim w latach dwudziestych*, [w:] *Z przeszłości Rzeszowa*, red. M. Jarosińska, t. 3, Rzeszów 1998, s. 27–56.

Szela K., *Wybory samorządowe w Rzeszowie w okresie międzywojennym*, [w:] *Z przeszłości Rzeszowa*, red. J. Majka, t. 2, Rzeszów 1997, s. 75–102.

Tusiński P., *Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1922*, Warszawa 2019.

Winnicki Z.J., *Rada Regencyjna Królestwa Polskiego i jej organy (1917–1918)*, Wrocław 2017.

Zaporowski Z., *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Działalność posłów, parlamentarne koncepcje Józefa Piłsudskiego, mniejszości narodowe*, Lublin 1992.

Local issues debated on the forum of the Legislative Sejm by the Members of Parliament from the district of Rzeszów in the years 1919–1920

Received:

19.09.2020

Accepted:

18.01.2021

Publication date:

Luty 2021

Abstract: Parliament members in the Second Polish Republic played leading roles in public and socio-economic life. The Legislative Sejm laid the foundations for an independent Polish state system. Parliamentarians who spoke in the parliament forum not only responded to current political and economic concerns, but also discussed problems regarding the regions they came from. In this way, they became representatives of the voters and their interests.

Key words: Rzeszów-Strzyżów district, Rzeszów, Legislative Sejm, members of parliament, requests, inquiries
